Historikeren | Medlemsblad for Den Norske Historiske Forening

1.2018

Lederen har ordet

Marthe Hommerstad
(Foto: Annica Thomsson)

Marthe Hommerstad
Leder, HIFO

I år er det 40 år siden Likestillingsloven ble vedtatt – Lov om likestilling mellom kjønnene. Denne skulle blant annet sikre lik rett til utdanning og arbeid og motvirke diskriminering basert på kjønn, spesielt kvinner. Ved årsskiftet ble loven erstattet av en ny lov om likestilling og forbud mot diskriminering. Det var et ønske om at den nye loven skulle være kjønnsnøytral, men kritikerne påpekte at kampen for likestilling fortsatt ikke var avsluttet. Den nye loven skal derfor fortsatt ta «særlig sikte på å bedre kvinners og minoriteters stilling».

I dette nummeret av *Historikeren* er det fokus på kvinners plass i historiefaget – både med en artikkel fra 1993 om Grethe Authén Blom, Norges andre kvinnelige professor, og et opprop fra kvinnelige historikere om den (fortsatte) problematiske kjønnsbalansen i faget. Initiativet til oppropet kom etter hvordan kjønnsubalansen manifesterte seg i det siste nummeret av *Historisk tidsskrift* i 2017, et nummer som dessverre manglet en eneste kvinnelig bidragsyter, hverken blant artikkelforfattere, debattanter, bokmeldere eller bøkene som ble meldt. At dette nummeret fikk en så uheldig profil er også redaksjonen svært lei for – de ønsker selvfølgelig flere kvinnelige bidragsytere til tidsskriftet.

Fokuset på kvinneandelen blant historikere på universiteter og høyskoler er ikke nytt, det er en debatt som har versert gjennom mange år. Jeg vil også understreke at det har blitt gjort tiltak for å bedre kjønnsbalansen flere steder, men samtidig oppleves dette som en svært treg utvikling når vi ser hele landet under ett, og mange venter fortsatt utålmodig på det stadig lovede generasjonsskiftet som skal «løse problemet».

Behovet for en klar politikk om å rekruttere kompetente, unge kvinnelige historikere inn i faste vitenskapelige stillinger, forskningsprosjekter, bokprosjekter og artikkelskriving er nødvendig, og kvinner må være representert på alle arenaer for historikere – en egen opplevelse er deltakelsen i det nasjonale fagrådet i historie – en forsamling som består av kun menn, med unntak av studentrepresentanten, HIFOs representant og referatskriver; det er ganske trist egentlig. Det er en selsom opplevelse i 2018.

Samtidig må kvinnene la seg rekruttere. Blir vi bedt om å delta så må vi si ja, blir vi bedt om å skrive en artikkel må vi gjennomføre. Gjør som mennene – ta sats og snakk med journalister selv om du ikke er 100 prosent komfortabel. Jeg mener sterkt at historikere har et stort samfunnsoppdrag om å formidle faget i det norske samfunnet – ikke bare til våre fagfeller.

Menn: spør oss, inkluder oss og husk oss. Vær bevisste på at kvinner deltar – og let aktivt hvis du ikke kommer på en kvinne som har den «riktige forskningsprofilen» til prosjektet eller boka.

Kvinner: skriv, debatter og delta! Og gjør det (også) i den norske forsknings- og samfunnsoffentligheten – det er den eneste måten vi kan vise at historiefaget, uavhengig om vi forsker på norske eller internasjonale forhold, ikke bare er faglig omfattende, men også omfatter kvinnelige historikere.

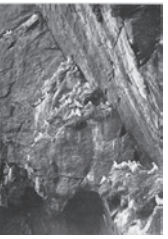

Innhold

Leder

Lederen har ordet *Marthe Hommerstad* 2

Kvinneandel

Herrenes historie, igjen? 6

Replikk frå redaksjonen i Historisk tidsskrift *Narve Fulsås* 11

Historikeren for (ca.) 25 år siden

Seniors perspektiv – Intervju med Grethe Authén Blom *Elsa Reiersen* 12

HIFO-nytt

Historikermiljøet i Kristiansand i rute til juni *Amund Pedersen* 18

HIFO Østlandet ut av dvalen *Maria Flaten Gunstad* 20

HIFO-styret informerer. Historisk tidsskrift blir «Open Access» 22

Tid for Historisk tidsskrifts historiske skriftemål *Henrik Olav Mathiesen* 24

Seniors perspektiv

Einhart Lorenz – Midt i historien *Vibeke Kieding Banik* 28

Fotospalten

Colletts "Krykkier" *Arthur Tennøe* 36

Forsidebilde: Fra venste: Dr. Agnes Mathilde Wergeland (med briller), Dr. Grace Hebard, tredjeperson er ukjent. Bildet er tatt i biblioteket på Universitetet i Wyoming. (foto: Grace Raymond Hebard Papers, American Heritage Center, University of Wyoming)

Den norske historiske forening ble stiftet i 1869 og utgav *Historisk tidsskrift* for første gang i 1871, som nå er Norges eldste eksisterende vitenskapelige tidsskrift. I 1990 ble foreningen slått sammen med Norsk historikerforening (HIFO) og Norsk komité for historisk vitskap. Den nye konsoliderte organisasjonen tok forkortelsen HIFO, og foreningen overtok funksjoner fra alle de tre eldre foreningene.

Den norske historiske forening (HIFO)

Institutt for arkeologi, konservering og historie, Universitetet i Oslo

Postboks 1008 Blindern, 0315 Oslo

Kontortelefon: 22 85 72 70

Historikeren kommer ut med fire nummer i året. Manusfrist for hefte 2, 2018: 9. april
Manuskripter sendes redaksjonen som vedlegg til e-post skrevet i Word, til historikeren@

Grafisk produksjon: Kjersti Hjelmeland Brakstad. Trykk: Hurtig-trykk ISSN 1891-6600

Redaksjonen

Hvem er historikeren? «Kvinnegruppa Ottar Dahl» - som var aktive blant studentene i Oslo for noen år siden – besvarte spørsmålet ved ta bilde av kvinnelige historikere med påskriften «Jeg er historiker». Formålet var å sette søkelyset på rekruttering av kvinner til historiefaget. I denne utgaven av *Historikeren* er det «voksengenerasjonen» av kvinnelige historikere som roper et varsku om kvinneandelen innenfor historieforskning. I et felles opprop krever de at det må stilles kritiske spørsmål til hvordan rekrutteringen til faget foregår på, både i og utenfor offisielle kanaler.

Nå som *Historisk tidsskrift* blir «Open Access» blir historisk forskning i prinsippet tilgjengelig for en større andel av befolkningen. Henrik Olav Mathiesen har sett med skråblikk på HIFOs første medlemsliste og funderer over hvor bredt sammensatt lesergruppe HT hadde i 1870.

I seniors perspektiv i dette nummeret har Vibeke Kieding Banik tatt en prat med Einhart Lorenz, som vi får følge fra Øst-Tyskland til Vest-Tyskland og videre til en akademisk karriere i Norge.

Seniors perspektiv blir det også i vår nye spalte "Historikeren for (ca.) 25 år siden". I en tid framover vil vi børste støv av gamle saker for å markere foreningens forestående 150 års jubileum. I dette nummeret får vi lese Elsa Reiersens portrett av Grete Authén Blom fra 1993.

Vi har også fått inn en rapport fra HIFO Østlandet, som forteller om flere faglig-sosiale møter blant historikere på Østlandet.

Og til slutt, hvem kommer til Norske historiedager i juni?

Om Historikeren

Redaksjonen har base i Oslo. Kontakt redaksjonen på epostadressen historikeren@hifo.no. Redaktør: Amund Pedersen. Redaksjonsmedlemmer: Håvard Brede Aven, Vibeke Kieding Banik, Henrik Olav Mathiesen, Nora Rodin og Tiago Matos.

Herrenes historie, igjen?

Vibeke Kieding Banik, Inger Bjørnhaug, Åsa Elstad, Bjørg Evjen, Marlen Ferrer, Ruth Hemstad, Guri Hjeltnes, Marthe Hommerstad, Inger Elisabeth Haavet, Hanne Marie Johansen, Trine Rogg Korsvik, Tora Korsvold, Lise Kvande, Claudia Lenz, Ellen Cathrine Lund, Margit Løyland, Hanna Mellemsether, May-Brith Ohman Nielsen, Inger Marie Okkenhaug, Liv Ramskjær, Hege Roll-Hansen, Vera Schwach, Hilde Gunn Slottemo, Marie Smith-Solbakken, Elisabeth Teige, Aud Mikkelsen Tretvik, Astrid Wale, Liv Helene Willumsen og Elisabetta Cassina Wolff

Når noen av dagens voksne, kvinnelige historikere møtes, hender det at vi mimrer om vår egen tid som hovedfagsstudenter. Vi tenker tilbake på et historiefag som var sterkt mannsdominert. Det fantes få fast ansatte kvinnelige historikere, selv om de som var der preget historiefaget positivt og ga verdifulle bidrag til forskning og fagutvikling. Som unge kvinner var vi forundret og rystet over den skjeve kjønnsbalansen i faget.

Den gangen trodde vi at vi skulle greie å forandre på det. Vi satt der på lesesalene, fulle av ungdommelig engasjement og entusiasme. Sånn skulle det ikke fortsette lenge, for vi skulle endre dette når vi selv kom i posisjoner med innflytelse. En stund på 1990- og 2000-tallet var vi også optimistiske: ting tydet på både endring og endringsvilje. I dag er vi kanskje mer forundret og mer pessimister enn noensinne. For hva har skjedd? Fint lite, dessverre.

Andre kvinnelige historikere har andre opplevelser, minner og erfaringer. Felles for oss er at vi er opptatt av kvalitet i historiefaget, noe som fordrer at også kvinner får sin rettmessige plass i forskning, formidling og fagutvikling.

Sporet etter kvinner

Grunnen til den akutte pessimismen er at vi like før jul mottok det siste nummeret av *Historisk Tidsskrift*. HT nr. 4, 2017 var et nummer med kun mannlige forfattere. Det var menn som hadde skrevet alle artiklene, som hadde forfattet alle bokmeldingene, og de anmeldte bøkene var alle skrevet av menn. Dette nummeret ble en merkverdig demonstrasjon av at historiefaget igjen ser ut til å ha blitt et fag for menn, av menn og om menn.

Ser vi på HTs 2017-årgang samlet, blir inntrykket av den kjønnsmessige ensidigheten bekreftet. Av 15 artikler var det 15 mannlige forfattere og tre kvinnelige (hvorav tre artikler var samforfattet av to menn). Det var fem debattinnlegg: ett av en kvinne, de fire øvrige av menn. I tillegg var det en kommentarartikkel, skrevet av tre menn i fellesskap. Heller ikke bokanmeldelsene røper tegn på større kjønnsbalanse i faget. Totalt var 23 mannlige forfattere anmeldt, mot fire kvinnelige, samforfatterskap inkludert. Anmelderne var i stor grad menn, nærmere bestemt elleve menn mot to kvinner. Sammenligner vi med Heimen 2017, ser vi at en bedre balanse er mulig.[1]

Er denne skjevheten i de vitenskapelige tidsskriftene et uttrykk for noe annet, mer grunnleggende og alvorlig, nemlig et fag som har utviklet seg negativt når det gjelder likestilling og kjønnsbalanse?

Kvinneandelen i faste vitenskapelige stillinger er urovekkende lav – historiefaget framstår som en av universitetssektorens mannsbastioner, jf. tabell fra NIFU.[2]

Fagets pensumlitteratur underbygger dette inntrykket. Det er få kvinnelige historikere på pensumlistene. I Trondheim, for eksempel, er to av de femten historikerne som er oppført på grunnivåets pensum kvinner, begge redaktører av den samme boka. Generelt utgjør kvinnene cirka en fjerdedel av dem som har skrevet faglitteratur som studentene skal lese. Det er omtrent samme andel som kvinner i faste historikerstillinger ved universiteter og høyskoler. Kvinnene er altså et aktivt mindretall og bidrar godt til studentpensumet.[3]

Rekruttering basert på likhet

Hvorfor er det så få kvinnelige forfattere i HT? Velger de å utgi monografier og antologier, prioriterer de å publisere i internasjonale, engelskspråklige tidsskrifter? Er en del kvinner også for forsiktige når det gjelder publisering og derfor må bli flinkere til å ta eget initiativ og bidra mer aktivt: skrive artikler, publisere kronikker og kommentarer, sende inn bøker til anmeldelse? Uansett grunn og forklaring, så er det et problem for historiefaget og dets image at HT er så mannsdominert.

Den aller viktigste grunnen til denne skjevheten er imidlertid denne: Det er for få kvinner i faste, vitenskapelige stillinger i historiefaget i Norge.

Kvinnene som er her, dynges ned av alle mulige oppgaver. Vitenskapelig publisering er en av de tingene som lett prioriteres ned til fordel for undervisning, programledelse, komitearbeid, sensur, veiledning, foredrag, møter og annet daglig, nødvendig arbeid. Kravene om kjønnsfordeling i diverse komiteer gjør at det lave antallet kvinner tar en

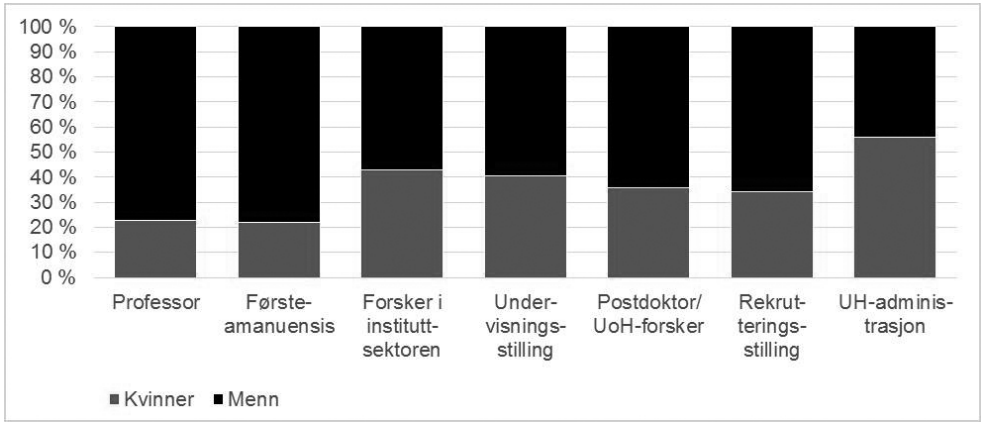

Ansatte med norsk utdanning i historiske fag, etter stilling, 2016

forholdsvis stor byrde på dette feltet.

Det har vært vanlig å trekke fram omsorgsoppgaver som forklaring på kvinnelig frafall på den akademiske karrierestigen. Til tross for at dagens menn har kommet sterkt på banen når det gjelder deltakelse i familien, er det fortsatt kvinner som i størst grad tar de lengste fødselspermisjonene og har mest omsorgsansvar. Det er krevende å kombinere fødselspermisjoner og småbarnstid med en akademisk karriere.

Kvinner som får barn i løpet av en forskerutdanning, konkurrerer om stillinger med barnløse (menn og kvinner) med en større vitenskapelig produksjon og bedre anledning til utenlandsopphold. Dessuten kan forventningene om mobilitet i jakten på fast ansettelse være vanskelig å kombinere med omsorgsoppgaver. For kvinner (og menn) med små barn er det et krevende prosjekt. Gjør det at mange kvinner faller ut i den sårbare tida etter avlagt doktorgrad og heller søker seg jobber utenfor akademia?

Samtidig kan argumentet om omsorgsforpliktelser fungere som en måte å skyve ansvaret over på kvinnene på. Påstanden om at kvinner produserer mindre kan bli et skinnargument som skjuler andre viktige årsaker til at historiefaget er blitt kolonisert av menn.

Da vi var studenter, stipendiater og unge forskere håpet og trodde vi at likestillinga og kjønnsbalansen var noe som kom til å endre seg over tid. Det var jo så mange dyktige kvinner som studerte historie! Mange av oss tok doktorgrader og opparbeidet solid faglig kompetanse og erfaring. I dag observerer vi at bedring av kjønnsbalansen i historiefaget ofte bare blir fine ord og fagre formuleringer, selv om det er forskjeller mellom de ulike institusjonene. Noen miljøer ser ut til å ha jobbet med denne utfordringa de siste årene, mens andre nærmest har stått på stedet hvil. Uansett: De fagre ordene trenger å følges opp av bevisstgjort, konkret og informert praksis.

Kunnskap, kompetanse, nettverk og kvalifikasjoner

Det er etter hvert ganske mye forskning som viser en tendens til at vi rekrutterer dem som ligner oss selv, enten det dreier seg om kjønn, etnisitet, fagfelt, forskningsinteresser eller andre forhold. Det ser ut til å gjelde i en rekke bransjer, også i akademia. Det betyr at menn ofte rekrutterer andre menn.

Det finnes flere studier av vurderinger av akademiske prestasjoner som viser at søknader, CVer, undervisningskurs og prosjektbeskrivelser med mannsnavn på systematisk vurderes som sterkere enn når det står et kvinnenavn på. Det er menn (og noen kvinner) som sitter i vurderingskomiteer og tilsettingsutvalg og som rangerer menn over kvinner, til tross for fine formuleringer om likestilling og kjønnsbalanse. Denne partiskheten må alle være bevisst på slik at de kan gjenkjenne den. Det er nødvendig for å sikre likebehandling i alt som innebærer faglige vurderinger.

I tillegg blir posisjoner, stillinger og inkludering ofte avgjort utenfor formelle organer. En ønsket kandidat blir hjulpet på vei oppover ved å få delta i skriving av søknader og publikasjoner, invitert med i forskningsprosjekter osv. Det bidrar lett til at menn blir hjulpet opp og fram gjennom de uformelle nettverkene de inngår i. Det gjør at uformelle og til dels kjønnsavhengige strukturer lettere blir opprettholdt.

Rekrutteringa basert på likhet gjelder på systemnivå. På individnivå er mønsteret mer komplekst. Det finnes en rekke menn som både er opptatt av og bekymret for den skjeve kjønnsbalansen i historiefaget og som ønsker å bidra til å forandre den. Likevel: Det kjønnskonservative systemet er en seig materie. Den er krevende, men ikke umulig å endre.

Både kvinner og menn må stille kritiske spørsmål til kriterier for rekruttering av ansatte til akademia. I historiefaget er det en tendens til å tro på entydige og udiskutable kvalitetskriterier. Men hva som regnes som viktig og relevant kunnskap og kompetanse er ikke gitt, det er avhengig av skjønn, faglige prioriteringer og av faglige nettverk. Og som alt annet som er basert på skjønnsmessige vurderinger, er det element av makt og vanetenkning i dette. Den forskningen menn bedriver og de perspektivene de anlegger, blir ofte oppfattet som mer «seriøs» enn det kvinner arbeider med. Akademisk makt kan brukes til å framstille valg og vurderinger som opplagte og selvsagte. Dermed kan det framstå som at det menn driver med har høyere status og verdi enn kvinners faglige arbeidsområder, kunnskap og kompetanse.

Vi har alle et ansvar for å tenke over hvem som får definisjonsmakta over hva som regnes som viktig, interessant og relevant forskning, kunnskap og kompetanse i historiefaget. Konsensusorienterte miljøer må utfordres, og rådende kvalitetsstandarder må diskuteres. Vi må skape et fag der også kvinners erfaringer, forskningsfelter og formidlingskunnskaper regnes som vesentlige.

Løsninger?

Både kvinner og menn i faste stillinger har en forpliktelse til å bedre kjønnsbalansen. Da er det viktig å reflektere over årsakene til skjevhetene og å arbeid for å finne egnede virkemidler for å endre dem. De som er unge, uetablerte og som ikke har trygg jobb og fast lønn kan ha vanskeligere for å ta opp slike debatter. De har mer å risikere ved å klage på forbigåelser i ansettelsessaker, kritisere manglende kjønnsbalanse, osv. De står ikke i posisjoner der de lett kan tillate seg å protestere.

Det bør være et imperativ at alle klør seg i hodet og går en ekstra runde når en oppdager at kvinner ikke er tenkt inn i prosjekter, som medforfattere eller i andre former for samarbeid. En må gjøre det til rutine å spørre om en vet om noen kvinner som kan gjøre et (vel så) godt arbeid som de mennene en kjenner, og en må aldri gå ut fra at kvinner er dårligere egnet enn menn til å mestre nye faglige tema. En må dessuten ikke glemme kvinner som er ute i foreldrepermisjon. Når de kommer tilbake vil de ha nytte av å bli tenkt inn i framtidige prosjekter. Kanskje trenger vi også mentorordninger for unge og ferske kvinner i systemet? Kan erfaring og kompetanse fra likestillingsarbeid være et krav ved utlyste lederstillinger og nøkkelposisjoner samt ved oppnevning av redaksjoner, kommisjoner, styrer og komiteer innenfor historiefaget, gitt de store utfordringer faget har på likestillingsfeltet?

Tidsskriftredaksjoner må invitere kvinner til å skrive og sørge for at kvinnelige forfattere anmeldes. Rekruttering til faglige oppdrag og aktiviteter må være mest mulig gjennomsiktige og åpne, og kvinner må oppfordres til å søke stillinger. Når kvinner blir forbigått ved ansettelser til stillinger eller verv, må det protesteres og klages på av andre ansatte. Det kan ikke overlates til den som er forbigått.

Fagets sentrale organer, som HIFO og nasjonalt fagråd, bør ta opp likestillingstematikk i historiefaget på en seriøs, konkret og kunnskapsbasert måte som sikter mot å spre kompetanse og informerte praksiser til alle som har eller påtar seg faglige verv og oppdrag. Mulige skjevheter i vurdering av kjønn er et felles faglig problem, ikke bare

en individuelt utfordring. Vi trenger nå å komme forbi festtalenes tid. Det er et ansvar som påhviler alle.

Gevinsten: Et større mangfold og høyere kvalitet

Hvorfor er det viktig å endre kjønnsbalansen i historiefaget? Begrunnelsene varierer blant forfatterne av denne artikkelen – og sikkert også blant andre kvinnelige akademikere. Felles for oss er likevel dette: en overbevisning om at kvalitet i historiefaget er avhengig av mangfold blant ansatte, i faglitteraturen og i andre sammenhenger der historisk kunnskap skapes, formes og formidles.

Sammensetninga av historikerstanden har innflytelse på fagenes innhold; på temavalg, interesseområder, tolkninger og perspektiver. Det betyr ikke at det er klare, absolutte og iboende forskjeller mellom menn og kvinner som historikere, selv om vi kan se visse tendenser til ulike interesseområder. Men kjønn har betydning for hva slags kunnskap vi skaper, hvilke tolkninger av fortida som får forrang og hva slags fortellinger som blir presentert. Sterk underrepresentasjon av ett kjønn får betydning for vitenskapelig kvalitet, slik også andre ekskluderingsmekanismer som etnisitet og klasse har betydning. Institusjonaliserte privilegier må utfordres på flere plan. Faget trenger et mangfold av ideer, stemmer og fortellinger.

Også rettferdighetsargumentet er viktig: Kvinner utgjør i dag over halvparten av studentene og masterkandidatene i historie. Det må avspeiles videre oppover i det akademiske systemet.

Historie handler også om identifikasjon: Vi vil lese om kvinner i fortida for å kunne kjenne deres historie og for at fortellingene skal bli mangfoldige, komplekse og sammensatte. Historie-litteratur skal gi forståelse av at begge kjønn har ei forhistorie og at fortidas samfunn og kultur kan ha artet seg ulikt for kvinner og menn. Så langt har det vært en tendens til at kvinnelige historikere i større grad har løftet fram fortidas kvinner enn det menn har gjort.

Identifikasjon innenfor historiefaget som arbeidsfelt er også viktig. Kvinnelige historikere trengs som rollemodeller for yngre studenter og for hverandre. I forelesninger trenger studenter å møte forbilder av begge kjønn og de trenger å møte litteratur om og av både menn og kvinner – inkludert innholdet i HT og andre fagtidsskrifter.

Det er en farlig tanke å tro at likestilling og kjønnsbalanse er noe som nærmest kommer av seg selv. Skjevhetene har oppstått og de har blitt værende nettopp fordi de er systematiske. Derfor er dette noe som må jobbes med, hver eneste dag. Det krever kunnskap, bevissthet og vilje til endring.

Se replikk fra Historisk Tidsskrift på neste side.

Noter

[1] De tjue artikkelforfattere i Heimen i 2017 fordelte seg likt på kjønnene. Fire av fjorten bokanmeldere var kvinner. De anmeldte bøker der sju av atten var skrevet av kvinner.

[2] Ansatte med norsk utdanning i historiske fag, etter stilling, 2016. Instituttsektoren omfatter faglig ansatte ved forskningsinstitutter, museer og i arkivverket. Kilde: NIFU, forskerpersonalregisteret. Se også C. Egeland og C. Tømte: Kjønnsubalanse blant historiere – bare et spørsmål om tid? I Tidsskrift for kjønnsforskning 1/2016: 25f.

[3] Utsagn basert på egne observasjoner og på NIFU, prosjektarkiv, prosjektnr. 12820321, «pensum i høyere utdanning», 2013, historie, registrering for seks læresteder, bachelor og master, første og fjerde semester på hvert nivå.

Replikk frå redaksjonen i Historisk tidsskrift

Vi kan berre ynskje «Herrenes historie, igjen?» velkome. Den skeive kjønnsfordelinga mellom bidragsytarane i *Historisk tidsskrift* er noko vi er pinleg merksame på og noko vi har kome regelmessig tilbake til, mellom anna i redaksjonsrådsmøta. Det er rett, som forfattarane av innlegget skriv, at hovudproblemet er den skeive kjønnsfordelinga mellom norske historikarar. Dei stiller spørsmål ved rekrutteringa til historiestillingar, det skal vi la liggje. Som redaksjon i *Historisk tidsskrift* kan vi ikkje dekkje oss heilt til bak dette, vi må prøve meir aktivt å bidra til at det endrar seg.

Vi gjorde eit lite symbolsk grep då vi tok over, som er illustrerande. Vi reviderte den gamle forfattarinstruksen, der alle døme på referansar var til mannlege historikarar. Jamvel eksempla på arkivreferansar var til mannlege historiske aktørar og kjeldeskaparar.

Skal ein døme etter siste nummeret i 2017, har likevel ingenting endra seg. Fullt så gale som dette nummeret indikerer, er det likevel ikkje; det var eit element av maksimalt uheldig timing. I dette nummeret var alle bidragsytarar menn, og alle omtalte bøker var skrivne av mannlege historikarar. No har vi åtte bokmeldingar som er klare til dei neste numra. Av dei er fem skrivne av kvinner og fire av dei melde bøkene har kvinnelege forfattarar, heilt eller delvis. På artikkelsida er det likevel ikkje teikn til vesentleg endring: også dei neste numra vil vere dominert av mannlege historikarar. Skulle vi insistere på ein betre balanse, måtte vi innstille drifta.

I årsrapporten har vi peika på éin årsak til denne tilstanden. Det største historiske instituttet i landet, det ved Universitetet i Oslo, har slutta å bruke *Historisk tidsskrift* som publiseringskanal. Når dette er det desidert største miljøet, og om lag ein tredjedel av historikarane der er kvinner, slår det ut på vår kjønnsprofil.

Historisk tidsskrift er i hovudsak eit postkassetidskrift: vi skal avspegle det som skjer og ta imot bidrag som kjem inn. Vi kan likevel prøve å vere meir aktive i å tinge bidrag frå kvinnelege historikarar. Men det er også slik, som forfattarane av «Herrenes historie, igjen?» peikar på, at våre kvinnelege kollegaer oftast har eit ekstra press i alle retningar. Vi må tru at dette vil jamne seg ut etter kvart; i Tromsø er dei tre sist tilsette historikarane kvinner. I mellomtida kan vi berre oppmode alle historikarar, og særleg kvinner, til å sende bidrag til oss. Vi kan ikkje garantere at alle bidrag blir trykte, men vi prøvar så godt vi kan å vurdere alle bidrag etter dei same målestokkane. Og det er i alle fall ikkje vår erfaring at kvinnelege fagfellar stiller andre og «mildare» krav til fagleg kvalitet.

For redaksjonen i *Historisk tidsskrift*
Narve Fulsås (hovudredaktør)

I forbindelse med HIFOs forestående 150 års jubileum i 2019 har vi lett i arkivene og funnet gamle godbiter til glede for nye lesere. Først ut er et intervju med Professor Grethe Authén Blom (1922-2004) som stod på trykk i HIFO-Nytt nr. 4 1993.

Seniors perspektiv – Intervju med Grethe Authén Blom[1]

Blom tok hovedfag i middelalderhistorie i Oslo i 1948. Hun var den andre kvinnelige professoren i Norge, og har hatt sitt virke ved Universitetet i Trondheim. Grethe Authén Blom var blant annet den første kvinnelige lederen for det Kgl. Vitenskapsselskap i Trondheim.

Elsa Reiersen

Grethe Authén Blom begynte å studere under siste verdenskrig. Som andre studenter fikk hun et ufrivillig avbrudd i studiene inntil Universitetet i Oslo igjen ble åpnet etter krigen.

Universitetsbygningene i Oslo sentrum var allerede i 1930-årene sprengt, og de matematiske og naturvitenskapelige fagene ble flyttet opp til nybygg på Blindern. Blom minnes historikernes kummerlige tilværelse i de gamle universitetsbygningene. Sverre Steen hadde et lite kontor, og i en bås bakenfor satt 8-10 av de senere så kjente historikere som Dagfinn Mannsåker, Sverre Kjeldstadli, Magne Skodvin og flere. Her var lesesaler, hvor alle sloss om plassene, som i dag [og i dag. Red. anm.]. Alle de humanistiske fagene hadde et felles sekretariat, og der var kun ett lærerværelse!

Oppdragsforsker

På avsluttende eksamensdag for historie hovedfag 1948, tilbød professor Johan Schreiner Grethe Authén Blom en jobb

Grethe Authén Blom i 1982. (foto: foto.samfundet.no)

som oppdragsforsker, som hun takket ja til. Hun skulle utføre en klimaundersøkelse ved hjelp av tømmerregnskaper. Regnskapene inneholdt også ulike kommentarer om produksjonen og tidsrommet, dvs. når sesongen tok til, ble avsluttet og hvorfor avsluttet. Gjennom regnskapene håpet man å få kunnskaper om klimaet hadde virket inn på hogsten og sagskuren i de store elvene. Det innsamlete materialet skulle senere sammenliknes med dendrokronologiske undersøkelser av klmaet. Dendrokronologene var på leting etter støttemateriale for sine undersøkelser.

Neste arbeidsoppgave ble Trondheim bys historie, middelalderbindet. Også denne gangen var det Schreiner som var mellommann. Hun hadde ingen særlig tilknytning til Trondheim fra før. Hun var nygift og bodde i en hytte i Brumunddal. Ikke akkurat de ideelle forhold for forskning i og om Trondheim.

Fri Forskers Forening – FFF

– Oppdragsforskningen etter krigen startet i min tid. Det kan kanskje være av interesse for HIFO at foreningen også her har en forløper. Forløperen ble stiftet rundt 1950 og het FFF – Fri Forskeres Forening. Medlemmer var de som ikke forsket innenfor en universitetsstruktur, men tok oppdrag. Det var flere kommuner og byer som akkurat da ønsket å få sine historier, bl.a. Stavanger, Trondheim og Hønefoss. Vi hadde jo enda bare ett universitet, og vi var en 10-12 stykker som hadde fått slike oppdrag. Vi bestemte oss derfor å slutte oss sammen for bl.a. å utarbeide standardkontrakter.

– Foreningen varte vel ikke mer enn et par-tre år, så ble vi geografisk spredt. Men vi hadde oppnådd det vi ville, og kommunene hadde lært at de ikke bare kunne dirigere alt etter sitt eget hode. De som tok oppdragene, sørget for å få en relativt omfattende kontrakt med arbeidsgiver. Foreningen fungerte også litt som en faglig forening. Vi kom sammen og diskuterte arbeidsoppgavene med hverandre.

Fortell om arbeidet med middelalderbindet til Trondheim bys historie.

– Jeg hadde flere turer opp til Trondheim for å gjennomgå det kildematerialet som fantes her i byen. Dette gjaldt særlig de arkeologiske utgravingene. Her traff jeg den store amatørarkeologen, Olaf Digre. Han var bl.a. ute kvelds- og nattetider og fisket opp ben og hodeskaller fra undergrunnen, der veivesenet og andre kommunale etater hadde vært på ferde og bare lot dette ligge og flyte.

– Jeg mener at jeg gjorde en grundig jobb i 50-årene. Bibliografien og notene fra den gang tyder på det. «Stand der Forschung» ble ivaretatt, og vel så det. På eget initiativ gikk jeg gjennom Frostatingsloven og fant interessante ting om kvinners stilling der.

– I noen diplomer og i klosterhistorien fant jeg stoff om kvinner. Vi hadde jo Bakke-kvinnekloster her. Jeg må nok innrømme at det var temaer i boken som ikke ble behandlet grundig nok, fordi jeg hadde skriveforbud mot å gå i detaljer.

– Det ble på 1800-tallet forsket og skrevet ganske mye om kvinner. Det ble til og med gitt premieoppgaver for beste oppgave om kvinner. Det var særlig juristene som den gang kunne noe om kvinners stilling, fordi de gikk inn i lovstoffet, både gammelt og nytt, ekteskapslovgivningen, protokollene inneholder også mye interessant stoff, og dette kjente juristene til, men ikke historikerne. Det kom av at så lite av dette kildematerialet var trykt, noe som var en hindring for videre forskning innen historiefaget.

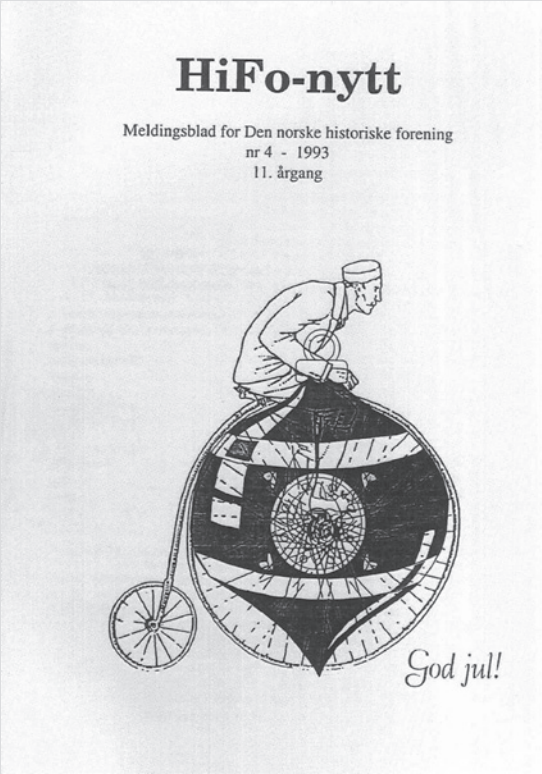
HiFo-nytt

Meldingsblad for Den norske historiske forening
nr 4 - 1993
11. årgang

God jul!

Intervjuet stod på trykk i HIFO-Nytt nr. 4 1993.

Bergseminaret på Kongsberg

– Det tok 1/2 år innen middelalderbindet ble trykket, og i mellomtiden gjorde jeg unna enda en bok, «Fra Bergseminar til Teknisk høgskole». Den handlet om en av forløperne for Norges tekniske høgskole. Kildematerialet her gikk tilbake til 1700-tallet og besto bl.a. av debattinnlegg om Bergseminaret på Kongsberg, eksamensprotokoller osv. Innholdsmessig var det liten forskjell på gårsdagens og dagens debatter.

– Bergseminaret på Kongsberg var en etter tiden svært moderne institusjon. Den utdannet bergingeniører. Studentene fikk stipender, reisestipend, for å oppholde seg ved universiteter i utlandet og tekniske læreanstalter for kortere eller lengre tid. Det er ikke noe som er kommet opp i våre dager dette å oppholde seg i utlandet for studier og utdannelse. I det hele tatt er det mye innen forskningen som bare er en utvidelse eller repetisjon.

Arbeidet med Trondheims historie og etter hvert, doktorgradsarbeidet, ble utført på kjøkkenet og ved barnevognen. Når fikk du Universitetet som arbeidsplass?

– Midtveis i skriveprosessen med Trondheim bys historie fikk vi vårt første barn. Da jeg var kommet til korrekturen, banket nummer to på døra. Etter at doktorgradsarbeidet

«Kongemakt og privilegier i Norge inntil 1387» (1968), var levert til trykkeriet, begynte jeg å arbeide utenfor hjemmet. Jeg ble spurt om jeg ville være med som sensor til eksamen. Jeg foreleste også noen ganger for historikere som hadde forskningsfri. I 1969 fikk jeg professoratet i middelalderhistorie i Trondheim.

Hva med fagpolitiske retningslinjer for middelalderforskningen?

– Da jeg begynte, var ikke forskningen så styrt som den ganske fort ble. Enten forsket man på hva man ville, og skrev en bok eller artikkel, det kan en jo se ved å bla gjennom gamle numre av Historisk tidsskrift, eller man hadde et oppdrag. Etter min mening er det ikke bare heldig med den styrte forskningen i form av de utvalgte emnene som blir velsignet av Forskningsrådet. Det har fratatt forskerne en del muligheter til å velge temaer, både innenfor enkeltmannsforskningen og instituttforskningen. Man får gjort mye på denne måten innenfor de utvalgte temaene, men med de forskningsmidlene som står til rådighet, blir det veldig lite igjen til individuell forskning.

– Jeg vil si for min egen del, at jeg er glad for at jeg selv så relativt tidlig endte som professor, for da har jeg vært fri til å velge hva jeg ville selv. Det passet meg best å arbeide alene. Det betyr ikke at jeg ikke har kunnet samarbeide med andre. Å forske alene ble etter hvert mer og mer nødvendig etter som leddgikten tok meg hardere og hardere. Når man blir så ufør som jeg, kan man ikke arbeide i team og i prosjekt. Jeg må ha mitt eget tempo.

Kvinner ikke tjent med enklere oppgaver.

Hva kan man gjøre for å sikre rekrutteringen til faget, også av kvinner?

– Enten er man interessert i middelalder, eller så er man det ikke. Det er ofte familiesituasjonen som har kommet i veien for kvinnene, men det er ikke bare å forflate oppgavene innenfor middelalder eller gjøre dem for enkle, for det er ikke middelalderforskningen tjent med. Jeg har alltid vært i mot at et universitetsstudium skal være for alle og enhver – bare pensum blir lett nok. Kvinnene er heller ikke tjent med å bli tildelt enklere hovedoppgaver for å vise at de også kan klare dette. Middelalderforskningen krever en ekstra innsats av forskeren – uansett kjønn. Deri ligger mye av utfordringen.

Stikkordene: Kvinner, studier og mentalitet. Hvilke holdninger har du møtt?

– Man kan godt si: «Historien gjentar seg». Det gjør den! Vi har alle innebyggede mekanismer som reiser sperrer og sier hit, men ikke lenger. Selv har jeg ikke vært utsatt for sperrer som nok en del kvinner har. Kanskje kommer dette av at jeg helt fra folkeskolen gikk i blandete klasser, og jeg har aldri støtt på pensumbøker hvor det har stått en stjerne og en anmerkning nederst om at: «Dette regnestykket behøver ikke piker å regne».

– Jeg fikk mine første oppgaver som historikere av menn, og jeg har aldri møtt motstand fra noe hold fordi jeg er kvinne. Jeg har fått reisestipend, og jeg ble ganske tidlig bedt om å komme ut for eksempel til Tyskland og Danmark med foredrag. Det er jo dette som bl.a. NAVF har arbeidet for de senere år, å få kvinner ut for å delta. Man får derved inntrykk av at det ikke er noe som vi kvinner uten videre får. Jeg merket meg selv aldri noen antikvinnelig holdning som ny historiker. Da jeg kom til Trondheim, var det ingen som la seg borti hva jeg skulle drive med.

Likestilling og historiske øyeblikk

– Inntil jeg fikk professoratet i Trondheim hadde jeg ikke hatt noen fast stilling. Jeg hadde arbeidet som oppdragsforsker, løsarbeider om du vil. I dag er vel ikke dette så helt uvanlig, men den gang var det ikke vanlig for kvinner. Da jeg skulle dra opp til Trondheim, ble det holdt en liten fest for meg på instituttet, og Ingrid Semmingsen, den første kvinnelige historieprofessor, holdt avskjedstalen. Magne Skodvin introduserte med å si: «Dette er et historisk øyeblikk. Det er en kvinnelig historiker som ønsker en ny kvinnelig historiker velkommen. Det har ikke forekommet her i landet før.» Jeg svarte noe sånt som at: «Det virkelige historiske øyeblikket, det kommer ikke før ingen legger merke til at det blir en ny kvinnelig historiker og om det er mann eller en kvinne som ønsker den nye velkommen.» Først når noe er blitt så alminnelig at det ikke blir blåst opp, da er det likestilling.

Noter

[1] Intervjuet er noe forkortet i forhold til originalen.

Historikermiljøet i Kristiansand i rute til juni

De norske historiedagene 2018 går av stabelen 1.-3. juni 2018 i Kristiansand. Selve arrangementet vil foregå ved Universitetet i Agder og komiteen er bredt sammensatt av representanter fra ulike sektorer. Historikeren har tatt en prat med arrangementskomiteens sekretær og administrator Trond Bjerkås, som kan love tre dager fylt med faglige og sosiale godbiter.

Amund Pedersen
Redaktør, Historikeren

Historikeren får en opplagt og optimistisk Bjerkås på telefon fra Christian Quarts by, og vi lurer på hvordan arbeidet i komiteen går.

– Det går fint. Det har skjedd mye den siste tiden. Fristen for å melde inn sesjoner har akkurat gått ut og vi fikk inn mange gode forslag. Jeg vil si det har vært bra oppslutning fra historikerne i Norge. Vi har satt opp et program med over 30 parallelle sesjoner og 10-12 frie foredrag. I tillegg har vi mange gode inviterte foredragsholdere.

– Påmeldingen er også i gang. Så nå begynner ting å ta form!

Komiteen er også fornøyd med de over 30 sesjonsforslagene som har kommet inn.

– Ja, vi er veldig fornøyd. Tema er jo som kjent «Historikerne i samfunnet», og vi har fått inn både relaterte og ikke-relaterte sesjoner. Mange av sesjonene har å gjøre med formidling i ulike former. Disse er både knyttet til skole og museum.

Det har blitt et fint og variert program med mange interessante temaer.

Har du noen høydepunkter du vil trekke fram fra programmet?

– Paneldiskusjonen på lørdag! Vi har invitert Einar Niemi, Hilde Gunn Slottemo, Einar Lie, og HIFOs egen Marthe Hommerstad til å diskutere konferansen hovedtema. Ordstyrer vil være Jon P. Knudsen her fra Universitetet i Agder. Det tror jeg blir spennende å høre på.

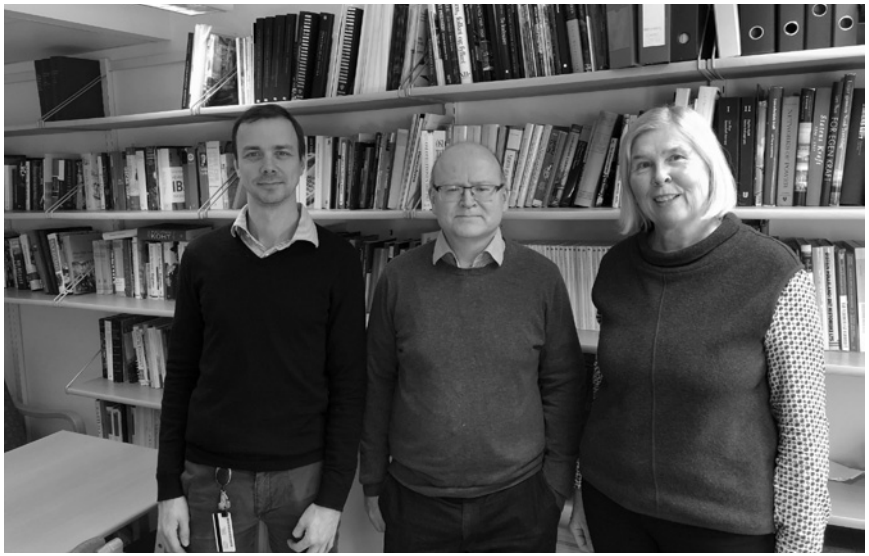

Fra venstre: Trond Bjerkås, Harald Rinde (leder) og Berit Eide Johnsen. Ikke til stede: Gunhild Aaby, Thomas V.H. Hagen, Vidar Fagerheim Kalsås og Charlie Emil Krautwald. (foto: Terje Sødal, UiA)

– På fredag skal vi ha en åpningssesjon med Stein Tønnesson fra PRIO, Professor Judith Rainhorn fra Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne, og Christa Wirth som skal begynne her ved UiA.

– Jeg vil gjerne også nevne den siste plenumssesjonen på søndagen med professor Anton de Baets fra Network of Concerned Historians.

Kristiansand er jo kjent for store publikumsarrangementer som Quartfestivalen og Palmesus. Og ikke minst det nye kulturhuset, Kilden. Dessuten trekker vel fotballklubben Start en del publikum, nå som de er tilbake i Eliteserien. Men hva slags type deltagere ønsker komiteen å nå med konferansen?

– Alle som er interessert. Det er selvsagt i hovedsak et arrangement for historikere, men en del av sesjonene har et bredere nedslagsfelt. Dette gjelder spesielt forhold i offentligheten og vilkårene for å drive historisk forskning i andre land. Vi håper spesielt pressen kan være interessert i en del av temaene.

Og hva med det sosiale programmet?

– På fredagen blir det mottagelse i Kristiansand rådhus. Ordføreren kommer! Banketten blir i Klubben lørdag kveld.

– Og så har vi selvsagt ekskursjoner. Deltagerne vil kunne velge mellom båttur i skjærgården, tur med Setesdalsbanen, Kolonihagetur, byvandring og krigshistorie.

Påmeldingsfristen for redusert pris er 5. april. Gå inn på hjemmesiden:

www.uia.no/konferanser-og-seminarer/norske-historiedager-2018, for ytterligere informasjon.

HIFO Østlandet ut av dvalen

Det finnes ikke mange likheter mellom Tornerose og HIFO Østlandet. Nå er det heller ikke slik at HIFO Østlandet «sov i hundre år», men at vi har sovet, eller hvilt litt lenge kan vi vedgå. Med halen mellom bena måtte vi på Lokallagsseminaret i 2016 erkjenne for både oss selv og våre venner i de andre lokallagene at det hadde vært skralt med aktivitet.

Maria Flaten Gunstad
HIFO Østlandet

HIFO Østlandets nyttårsforsett i fjor var at vi ikke skulle være for ambisiøse og at vi heller ikke skulle ta opp kampen med «de store» kommersielle aktørene i byen. I 2017 satset vi på arrangementer som kunne nå alle typer historikere; historiespirene på UiO, deres forelesere, men også den vanlige mannen i gata med litt ekstra historieinteresse.

Årets første arrangementer var historiens to første (ihvertfall for oss) Historiepils. Våre medlemmer, og andre heldige (og tilfeldige!) tilhørere fikk høre historiker Beate Pedersen fortelle om underholdning og latter i det norske og islandske samfunnet på 1200-tallet, og Erling Sverdrup Sandmo om øyeblikkene når historiske kilder bryter ut av samfunnets retorikk og sjangere. Vi avrundet vårsesongen med en eksklusiv omvisning i utstillingen «Reformasjonen 500 år» på Norsk Folkemuseum. Kunsthistoriker Marie F. Seim viste oss rundt i utstillingen som tar opp tro, makt, utformingen av kirkerommet og reformasjonens betydning i samfunnet i Norge på 1500-tallet.

På høsten fikk vi kjenne på «Lukten av Oslo» da historiker Ragnhild Hutchison tok oss med på vandring langs et knippe av luktpunktene i Bjørvika. «Lukten av Oslo» er et pilotprosjekt som utforsker bruken av sanser til å formidle historie. I Paléhaven (det som i dag er kjent som Plata) kjente vi duften av roser og på Operastranda sanset vi lukten av brannrøyk fra Bordtomtbrannen i 1819. Våre medlemmers barnlighet og oppdagelsestrang ble synlig da vi besøkte Telenors nødsentral på Åsen (Torshov), en bortgjemt kjeller full av kommunikasjonsutstyr som skulle tas i bruk dersom den kalde krigen rammet oss.

HIFO-sekretær Nora Birkeland og styrevara Hallvard Notaker sjekker om det fremdeles er liv i nødsentralen. (foto: Maria Flaten Gunstad)

Til slutt, etter et begivenhetsrikt år for lokallagets vedkommende, avsluttet vi med arrangementet «Jul hos Ibsen» i leiligheten der Henrik Ibsen bodde de siste 11 årene av sitt liv. Kunsthistoriker Geir Thomas Risåsen fortalte om gamle juletradisjoner, mens museumsleder Erik Edvartsen viste oss rundt i leiligheten og fortalte om hvordan hvordan Henrik Ibsen feiret jul i Oslo.

Tornerose sov lenge, men vi håper at vårt lokallag ikke rammes av det samme igjen. For oss har året vært en opptur med velvillige bidragsytere, godt oppmøte på arrangementene og generelt god stemning. Vi gleder oss til fortsettelsen av 2018 og satser på å fortsette der vi slapp, med en Historiepils.

Følg HIFO Østlandet på facebook

Vi oppfordrer alle lokallag til å sende inn rapporter fra arrangementer de har arrangert eller saker de har vært involvert i. Saker eller tips kan sendes: historikeren@hifo.no

HIFO-styret informerer.
Historisk tidsskrift blir «Open Access»

Fra og med 2018 blir *Historisk tidsskrift* et Open Access-tidsskrift og blir lagt ut fritt tilgjengelig på nett på www.idunn.no/ht. På grunn av dette senker vi medlemskontingenten fra 2017.

Historisk tidsskrift vil ikke lenger publiseres på papir, men HIFO har et ønske om at våre medlemmer skal få muligheten til å fortsatt motta HT på papir. Alle medlemmer vil derfor motta utgave nr. 1 (2018) av HT på papir.

Det vil være mulig å få tilsendt resten av utgavene av HT i 2018 på papir som en eksklusiv medlemsfordel for en ekstrakostnad på 200 kr. Faktura for HT på papir vil bli sendt ut på et senere tidspunkt og skal kun betales dersom du ønsker å fortsatt motta papirutgaven.

Alle medlemmer vil fremdeles få medlemsbladet *Historikeren* tilsendt fire ganger i året, ha mulighet til å søke vårt reisestipend, samt motta e-post om historierelaterte arrangementer, stillinger og eventuell annen relevant informasjon.

Ved å være medlem kan du holde deg faglig orientert, samt støtte vårt arbeid i historiefagets og historikernes tjeneste.

Ta kontakt med sekretær på post@hifo.no om du har spørsmål eller ikke har mottatt fakturaen.

Medlemskontingenten for 2018:
Ordinært medlem: 550 kr
Studentmedlem: 300 kr
Familiemedlem: 300 kr

Innholdsfortegnelse Historisk tidsskrift nr. 1/18

I mars kommer første utgave av *Historisk tidsskrift* som Open Access. Vi trykker her innholdsfortegnelsen. Alle artiklene kan lastes ned gratis fra www.idunn.no/ht etter utgivelsesdato.

Innhold

Forord 5

ARTIKLER

Reform and responsibility — the climate of history in times of transformation 7
Aalborg Nordic History Congress, Keynote 17 August 2017
Sverker Sörlin

Om Magnus Erikssons kroninger og kildene til dem 24
Eldbjørg Haug

«… uden Hensyn til Forældrenes Villie». Om vergerådslovens pedagogikk i et foreldrerettsperspektiv 40
Vegard Kvam
Asbjørn Tveiten

DEBATT

En fotnote til Sverre Bagge: Om inntekter fra utmynting i middelalderen 59
Svein H. Gullbekk

BOKMELDINGER

Ann-Marie Long: Iceland's Relationship with Norway c. 870–c.1100. The Northern World 81. Leiden 65
Sverrir Jakobsson

Sigrun Høgetveit Berg: Reformasjonen 69
Charlotte Appel

Tarald Rasmussen og Ola Tjørhom (red.): Reformasjonen i nytt lys 73
Sigrun Høgetveit Berg

Glenda Sluga og Patricia Clavin, (red.): Internationalisms. A Twentieth-Century History 78
Jarle Simensen

Sara Brinch, Hege Gundersen, Gunn Ragnhild Bekken, Julianne Rustand and Tonje Sørensen: Forestillinger om fortid. Historisk fiksjon i film og fjernsyn 83
Maria Fritsche

Timothy J. LeCain: The Matter of History: How Things Create the Past 87
Stefan Fisher-Høyrem

Tid for Historisk tidsskrifts historiske skriftemål

Historisk tidsskrift, norske historikeres eget tidsskrift siden 1870, blir nå, i år, for første gang gratis tilgjengelig for alle.

Henrik Olav Mathiesen
Redaksjonen

Den norske historiske forening er, som lederen skrev på lederplass i forrige Historikeren, spent på hvordan medlemmene «mottar nyheten». Spenningen knytter seg ikke minst til hvordan medlemskontingenten oppleves, når den nå må legitimeres på en annen måte enn at 100 sider papir dumpes automatisk og eksklusivt ned i medlemmenes postkasser hvert kvartal.

I mellomtiden kan en oppgave funnet blant rapporter sendt til Marine- og Post-Departementet i 1871 gi HIFOs medlemmer et aldri så lite historisk perspektiv.

HT til alle?

En rapport, sendt fra boktrykker P. T. Malling, oppgav at den første årgangen av *Historisk tidsskrift* ble sendt med posten i 206 eksemplarer i 1870. En tilsvarende oppgave for 1871 har ikke blitt funnet, men enten må mange medlemmer av foreningen aldri ha fått første årgang, eller så har de måttet vente lenge på den, fordi:

I oversikten over medlemmer av foreningen for 1870, som ble trykt i *Historisk tidsskrift*, er det nemlig listet 940 medlemmer, inkludert 9 institusjoner. Denne listen etterfølges av referatet fra generalforsamlingen 29. april 1871, hvorpå en liste over «Nye Medlemmer» ble oppgitt, deriblant selveste «Hans Majestæt Kongen». Ifølge denne listen var det 276 nye medlemmer, inkludert 13 institusjoner – pluss kongen da. Så 277.

Det gir et medlemstall på 1217. Referatet for generalforsamlingen opererte med 1180 medlemmer som skulle få *Historisk tidsskrift* tilsendt – ikke ulikt dagens medlemstall.

Selv om vi trekker fra institusjonene, står vi altså igjen med 1195. Okei. Kanskje

Til høyre: HIFOs «why»: Denne rapporten ble funnet blant oppgavene til Marine- og Post-Departementet over innenrikske og utenrikske aviser sendt gjennom det norske postvesenet i 1870, for porto-purposes. Den finnes på Riksarkivet, med følgende nøkkel: RA/S-1116/D/Da/L1908.

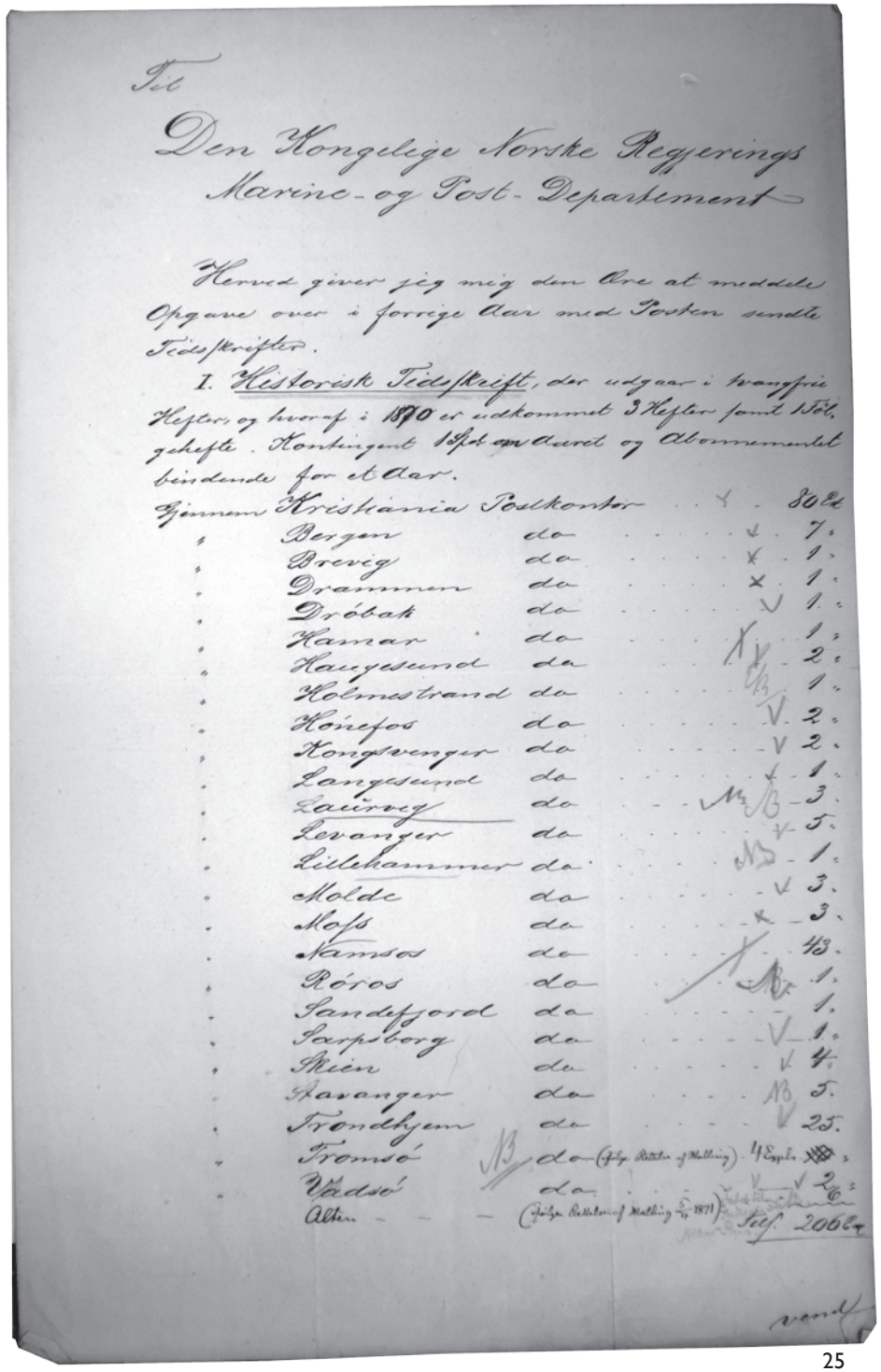

Til
Den Kongelige Norske Regjerings
Marine- og Post-Departement

Herved giver jeg mig den Ære at meddele Opgave over i forrige Aar med Posten sendte Tidsskrifter.

I. Historisk Tidsskrift, der udgaar i tvangfrie Hefter, og hvoraf i 1870 er udkommet 3 Hefter samt 1 Tøl. gehefte. Kontingent 1 Spd om Aaret og Abonnementet bindende for et Aar.

Gjennem	Kristiania Postkontor		80 Ex
"	Bergen	do	7.
"	Brevig	do	1.
"	Drammen	do	1.
"	Dröbak	do	1.
"	Hamar	do	1.
"	Haugesund	do	2.
"	Holmestrand	do	1.
"	Hönefos	do	2.
"	Kongsvinger	do	2.
"	Langesund	do	1.
"	Laurvig	do	3.
"	Levanger	do	5.
"	Lillehammer	do	1.
"	Molde	do	3.
"	Moss	do	3.
"	Namsos	do	13.
"	Röros	do	1.
"	Sandefjord	do	1.
"	Sarpsborg	do	1.
"	Skien	do	4.
"	Stavanger	do	5.
"	Trondhjem	do	25.
"	Tromsö	do (ifølge Rettelse af Malling)	4 Expl.
"	Vadsö	do	2.
Alle		(ifølge Rettelse af Malling 5/10 1871)	Tilsl. 206 Ex

vend

trengte ikke enkelte av medlemmene, som boktrykker Malling selv, å få tidsskriftet tilsendt.

Men regnskapet, ført av Malling, som også var kasserer, oppga faktiske inntekter – «ved Regnskabets Afslutning» – på 987 speciedaler. Det vil si at 987 medlemmer faktisk hadde betalt kontingenten, som var på 1 speciedaler. Restansen var oppgitt å være 193 speciedaler, noe som vil si at foreningen forventet at 1180 medlemmer skulle ha betalt sin kontingent innenfor det første regnskapsåret. (En opptelling mot slutten av året viste at det stod langt dårligere til med betalingen av medlemskontingenten for 2016.)

Vi kan ikke vite hvor mange som tegnet seg for neste års medlemskap innenfor det foregående regnskapsåret. Men det er ikke til å se bort fra at forholdet mellom antallet «nye medlemmer» for 1871 og den opptalte totalmengden medlemmer på 1217 står i omvendt proporsjon med forholdet av antallet medlemmer for 1870-lista, altså 940, og de som faktisk ble oppgitt å få tilsendt tidsskriftet i 1870, nemlig 203.

Det er til å få hodepine av.

Minimum 940 medlemmer, som ble oppført som medlemmer for 1870, må i alle fall ha tegnet medlemskap for inneværende år, og dermed hatt krav på den første årgangen av *Historisk tidsskrift*. Det rimer forholdsvis godt med de faktiske inntektene til foreningen, som var meldt å være 987 speciedaler – særlig med tanke på at kongen, selv som nytt medlem, alt var rapportert å ha «lade[t] sig antegne for et aarligt Bidrag til Foreningen af 15 Spd.».

Hvis vi trekker fra de bemeldte 206 sendingene, betyr det at det må ha vært 734 medlemmer som ikke fikk tilsendt et eneste eksemplar av *Historisk tidsskrift*, som de hadde krav på, i løpet av året 1870. Med mindre de 457 medlemmene som var oppgitt å bo i Kristiania selv måtte hente tidsskriftet hos trykkeriet, da, selvsagt.

Travel boktrykker

Men, hvorvidt alle disse faktisk fikk ettersendt utgavene i løpet av 1871 eller ei, må boktrykker/kasserer/utsendingsansvarlig Malling uansett ha hatt det svært travelt.

I årsberetningen som ble lagt fram på generalforsamlingen i april 1871, het det nemlig at «Allerede da Foreningen traadte i Virksomhed, var Medlemmernes Antal større, end man fra først af havde vovet at paaregne, og det har siden været i stadigt Stigende».

Noen vil kanskje ergre seg over (siden papirutsendelsen av *Historisk tidsskrift* tross alt har blitt mer regulær siden oppstarten) at den automatiske koblingen mellom medlemskap og postsendt papirutgave løses opp.

Det er kanskje litt trøst i at man da er/var i godt selskap. Blant de som eventuelt ergret seg over manglende forsendelser i 1870, var, kan hende, «Aasen, I, Stipendiat, Kristiania», «Jaabæk, S., Gaardbruger, Mandal», «Blix, E., Kand. theol. Kristiania» eller ikke minst en variant av undertegnede, nemlig: «Mathiesen, Henr. Trondhjem».

Nytt håp for HT

En av de mest positive konsekvensene av åpen tilgang er at *Historisk tidsskrift* igjen kan få et bredere yrkesmessig nedslag i befolkningen, slik det faktisk opprinnelig hadde i 1870/1871. For på medlemslistene finner en ikke bare «Professor», «Univ.-Stipendiat» og «Student», men også «Gaardbruger», «Sogneprest», «Lensmand», «Lærer», «Lærerinde», «Apotheker», «Stadsfysikus», «Farver», «Landskabsmaler», «Bager», «Ritmester», «Agent», «Brændevinsh.», «Borgermester», «Statsraad» – og ikke minst, «Rigsarkivar».

Mens historien nådde ut til samfunnet i 1870, er det nå «Historikerne i samfunnet» som er tema for årets historiedager – Historikeren i samfunnet er kanskje for mye å håpe på, hva gjelder nedslag for HIFOs publikasjoner. *Historisk tidsskrift*, i alle fall, vil igjen kunne nå bredt ut i samfunnet fra 2018 av.

Skulle HIFOs medlemskontingent virke høy og de direkte insentivene for medlemskap fraværende i tiden fremover, er det viktig å huske på at heller ikke i 1870 fikk en så mye annet ut av summen for kontingenten uansett. *Aftenposten* averterte 6. januar 1870 for «en storartet Maskerade» på Klingenberg, som skulle foregå i en «pragfuldt udstyret Orientalsk Palmelund». 60 skilling billetten. En bedadlet kveld med deg og daten, altså, eller ett år til i historikerfellesskapet?

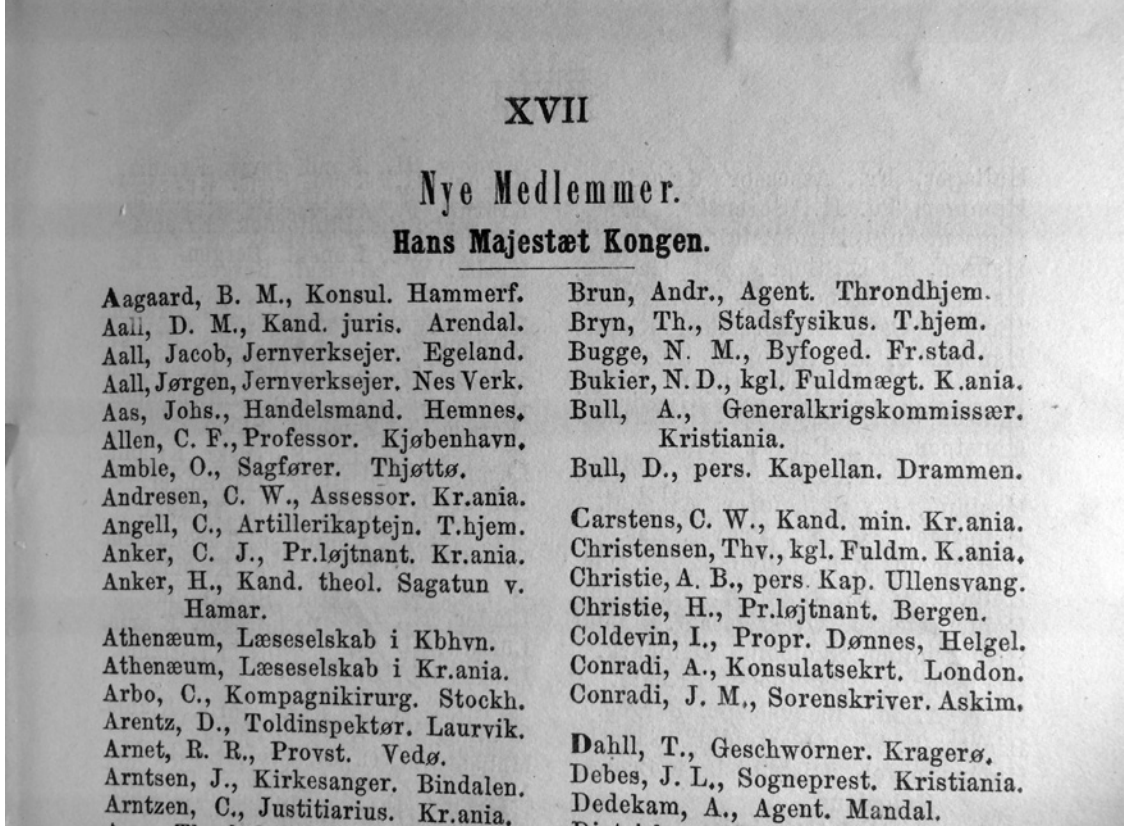

XVII

Nye Medlemmer.

Hans Majestæt Kongen.

Aagaard, B. M., Konsul. Hammerf.
Aall, D. M., Kand. juris. Arendal.
Aall, Jacob, Jernverksejer. Egeland.
Aall, Jørgen, Jernverksejer. Nes Verk.
Aas, Johs., Handelsmand. Hemnes.
Allen, C. F., Professor. Kjøbenhavn.
Amble, O., Sagfører. Thjøttø.
Andresen, C. W., Assessor. Kr.ania.
Angell, C., Artillerikaptejn. T.hjem.
Anker, C. J., Pr.løjtnant. Kr.ania.
Anker, H., Kand. theol. Sagatun v. Hamar.
Athenæum, Læseselskab i Kbhvn.
Athenæum, Læseselskab i Kr.ania.
Arbo, C., Kompagnikirurg. Stockh.
Arentz, D., Toldinspektør. Laurvik.
Arnet, R. R., Provst. Vedø.
Arntsen, J., Kirkesanger. Bindalen.
Arntzen, C., Justitiarius. Kr.ania.
Brun, Andr., Agent. Throndhjem.
Bryn, Th., Stadsfysikus. T.hjem.
Bugge, N. M., Byfoged. Fr.stad.
Bukier, N. D., kgl. Fuldmægt. K.ania.
Bull, A., Generalkrigskommissær. Kristiania.
Bull, D., pers. Kapellan. Drammen.
Carstens, C. W., Kand. min. Kr.ania.
Christensen, Thv., kgl. Fuldm. K.ania.
Christie, A. B., pers. Kap. Ullensvang.
Christie, H., Pr.løjtnant. Bergen.
Coldevin, I., Propr. Dønnes, Helgel.
Conradi, A., Konsulatsekrt. London.
Conradi, J. M., Sorenskriver. Askim.
Dahll, T., Geschworner. Kragerø.
Debes, J. L., Sogneprest. Kristiania.
Dedekam, A., Agent. Mandal.

En dobbelmonarkisk Majestut var verdt 15 HIFO-medlemmer i 1871. Ikke rart han fikk fete typer. Fra Historisk tidsskrift, bind 1 (1871).

Einhart Lorenz - Midt i historien

Det var på ingen måte gitt at han skulle ende opp som professor i historie. Samtidig formet bakgrunnen hans ham i valg av sine forskningstemaer. Einhart Lorenz er berlineren som ble boende i Norge, og som etter hvert skulle bli en nestor innen felt som arbeiderbevegelsens historie, jødenes historie i Europa og ikke minst innenfor eksilforskning.

Vibeke Kieding Banik
førsteamanuensis, Høgskolen i Sørøst-Norge

Einhart Lorenz ble født i daværende Tyskland i 1940, i et område som lå på grensen mellom Tsjekkia og Polen i dag. I 1945 måtte han og søsknene flykte vestover i sluttfasen av krigen. Foreldrene sendte dem på landet, til stedet faren hadde vokst opp, og kom selv etter seks uker senere. Familien ble boende i det sovjetiske okkupasjonsområdet, det som skulle bli til DDR, fram til Einhart var elleve år. Og tiden satte sine spor:

– Som ungpioner måtte vi skrive politiske stiler, for eksempel om Josef Stalin. Viktigere var de historiske perspektivene skolen formidlet, og som medførte at jeg allerede på folkeskolen syntes at historie var et spennende fag. Her ble historien sett nedenfra, vi lærte om de undertrykte, enten det dreide seg om slaveriet i antikken eller spartakusopprøret i det gamle Romerriket. Vi hørte også for første gang noe om Guernica og Hiroshima. Lærebøkene var også mindre eurosentriske enn i vest, i det vi også lærte mye om sivilisasjoner utenfor Europa, slik som India og Kina. Man kunne si: Vi skulle, med Bertholt Brechts ord, stille «spørsmål fra en lesende arbeider».

I 1951 fulgte det neste oppbruddet. Faren fikk jobb i Vest-Berlin, og under påskudd av å skulle flytte til Øst-Berlin, bosatte familien seg i den vestlige bydelen. For å komme til Øst-Berlin gikk togene fortsatt gjennom Vest-Berlin, og familien gikk ganske enkelt av på en stasjon tidligere.

Einhart Lorenz (foto: Historisk Institutt (IAKH), UiO)

– Her oppdaget jeg fort at historieframstillingene var annerledes. Perspektivene var i langt større grad ovenfra og med utgangspunkt i Tyskland. Slik lærte jeg tidlig at det fantes ulike tilnærminger

– det var mange fortellinger og mange spørsmål som kunne stilles.

Gymnastidens undervisning understreket en forståelse av at historie endte med det 19. århundre, mens samfunnskunnskap tok seg av det 20. århundre. Men som en berliner som fikk føle etterdønningene av den andre verdenskrig og den pågående kalde krigen nesten daglig, var det den helt nære fortiden som opptok ham både faglig og politisk.

– Berlin var et brennpunkt i den kalde krigen – jeg engasjerte meg politisk, sto i sammenlikning med mine medelever langt til venstre og ville vite hvorfor Weimarrepublikken brøt sammen og hvordan nazismen kunne komme til makten. Gjennom et teaterstykke fikk jeg for første gang høre hva som hadde skjedd i gettoen i Łódź. Svar fikk jeg ikke i skolen og heller ikke i universitetets undervisningsopplegg. Derfor studerte jeg sosiologi, politologi og psykologi ved Freie Universität i Berlin.

En lesende arbeider

Brechts dikt er illustrerende også for hvordan Lorenz og hans medstudenter anså seg selv som studenter. De var radikalere som identifiserte seg med arbeiderklassen. Da hadde han forkastet tankene om å bli arkitekt eller studere musikk og komposisjon.

– Under studiene møtte jeg forelesere som også var med på å forme mine faglige interesser. Blant mine professorer fantes flere som hadde vært aktive mot nazismen, og som hadde fått yrkesforbud eller hadde måttet emigrere. To eksempler er samtidshistorikerne Ernst Fraenkel, som skrev klassikeren *The Dual State* og Ossip Flechtheim. Begge hadde jødisk bakgrunn og deres livshistorie, sammen med fagfeltet, bidro sterkt til å forsterke interessen for samtidshistorie, demokratiets historie og arbeiderbevegelsens historie hos meg.

I tillegg kom miljøet ved Institut für politische Wissenschaft ved Freie Universität hvor han fikk en assistentjobb samtidig med studiene.

–Dette var et sterkt politisert miljø, hvor direktøren Otto Stammer var en

viktig ideolog blant sosialdemokratene. Vi anså oss selv som statens og demokratiets voktere og kritikere.

Kombinasjonen av eget politisk engasjement som medlem av det tyske sosialistiske studentforbundet og studier førte ham til Norge på midten av 1960-tallet. Han hadde oppholdt seg i Norge under Kings Bay-debatten og var blitt kjent med politikere på venstresiden. Han begynte å interessere seg for «det nye venstre» i Norge, og for lange linjer i den norske arbeiderbevegelsen fra Arbeiderpartiets radikale fase og «Mot Dag»-organisasjonen til Sosialistisk Folkeparti. Forholdet mellom intellektuelle og arbeiderbevegelsen og -klassen ble et interessefelt.

I Norge

Studieoppholdet ble finansiert av et norsk statsstipend som skulle fremme vitenskapelig samarbeid mellom Norge og Tyskland, og Lorenz tror selv at uttakskomiteen i Bonn må ha funnet det forfriskende at han ville studere noe annet enn Hamsun eller sagaene. Det sto nemlig mellom ham og seks litteraturvitere på slutten.

Han fulgte undervisningen ved Universitetet i Oslo, men tok ikke noen eksamen. Like viktig var det at han fikk kontakt med andre som holdt på med den norske arbeiderbevegelsens historie og ble en del av miljøet der. Et første resultat ble bl.a. to Paxbøker om arbeiderbevegelsens historie i 1972 og 1974. I 1978 fulgte avhandlingen *Norwegische Arbeiterbewegung und Kommunistische Internationale 1919-1930* som han forsvarte i 1978 ved universitetet i Hannover og *Det er ingen sak å få partiet lite. NKP 1923-1931.*

Da hadde han vært i Norge i ti år allerede. For på den siste dagen under oppholdet som statsstipendiat traff han Astrid, litteraturviteren som han i fjor feiret gullbryllup med. Paret bosatte seg på Malmøya i Oslo, og det ble etter hvert både barn og barnebarn.

Den første jobben i Norge, som forlagskonsulent i Pax, var en direkte konsekvens av interessen for arbeiderbevegelsen.

– Det var et spennende radikalt udogmatisk og intellektuelt sprudlende miljø. Jeg hadde medansvar – vi var et kollektiv – for områder som arbeiderbevegelsens historie og sosialistisk teori. Noen av resultatene ble, foruten mine egne bøker, *Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie*, en Marx-utgave i 7 bind som Jon Elster og jeg redigerte, og serien *Sosialismens klassikere*, samt innledninger til flere bøker. Jeg var også med da *Pax Leksikon*, en bragd uten sidestykke i europeisk sammenheng, ble planlagt.

Tidsskriftet ble startet i 1976, og det var mye stoff å ta av. Lorenz husker med glede hvordan det det året ble levert inn 20 hovedoppgaver med relevant tematikk. Målsettingen var, som det het i det første heftet, å styrke arbeiderklassens selvbevissthet ved å la den kjenne dens egen historie. Altså en politisk agenda.

Eksil og identitet

Etter ti år i Pax begynte et pendlerliv mellom Malmøya og Kiel, hvor begge fikk midlertidige stillinger ved universitetet. I to år fra 1978, umiddelbart etter avlagt doktorgrad, arbeidet han som historiker ved universitetet i Kiel. Miljøet var konservativt og Lorenz bragte med seg temaer fra Norge.

– At jeg holdt seminarer om sosiale bevegelser – først arbeiderbevegelsen, deretter kvinnebevegelsen – vakte hoderisting blant en del av de tyske historikerne, men studentene var interessert og flittig.

I midten av 1980-årene fikk Lorenz en stilling ved Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek, hvor han jobbet fram til 1996, først som arkivar, senere som nestleder og fungerende leder – bare avbrutt av to nye semester i Kiel, hvor han vikarierte i professoratet for nordisk historie i 1987/88. I januar 1996 ble han tilsatt som professor ved daværende Historisk Institutt på Blindern.

Utgangspunkter for eksilforskningen var emigranter innen akademia, politikk og kulturlivet i Berlin. En av dem var Willy Brandt, som var ordfører i deler av tiden Lorenz bodde i Berlin. Brandt ble angrepet av høyresiden for å ha sviktet sitt fedreland ved å emigrere og av kommunistene for å ha samarbeidet med fascistene i eksilårene. Men også morens opplevelser etter første verdenskrig, hadde satt spor i Lorenz. Hun hadde opplevd hvordan russiske og jødiske flyktninger fra øst hadde begynt i klassen hennes og sagt til sønnen at det ikke spilte en rolle hvilket statsborgerskap du hadde, men at det var viktig å ha et statsborgerskap.

Den første jobben i Arbeiderbevegelsens arkiv besto da også i å ordne arkivet etter Sozialistische Arbeiterpartei Deutschlands, som Brandt hadde etterlatt seg. Da hadde han begynt å interessere seg for hva som skjedde med de som hadde flyktet til Norge fra Hitlers Tyskland. Resultatet ble en biografi om Brandts første opphold i Norge i årene 1933 til 1940 og en stor avhandling på tysk om det tyskspråklige eksil (Exil in Norwegen, 1992), og deretter et nordisk forskningsprosjekt om «Hitlerflyktninger i Norden».

– Jeg skulle ha begynt mye tidligere med dette emnet, da flere tidsvitner var tilgjengelig. Samtidig tror jeg imidlertid også at man må ha en viss livserfaring og menneskelig modenhet for å samtale med slike tidsvitner. – Det er, i parentes, et interessant spørsmål med betydning for det meste av det jeg har arbeidet med: hvordan forandrer identiteter seg individuelt, og kollektivt innen arbeiderklassen, blant samene under assimilasjonspresset, blant flyktninger, emigranter og Holocaust-overlevende, blant jødene i ulike faser av deres historie og så videre. Når du spør etter Willy Brandt, så er han selvsagt en fascinerende, mangefasettert og reflektert personlighet, som jeg var så heldig å møte flere ganger. Han forente i seg det å være både tysk, europeer og verdensborger – og var dessuten en meget reflektert politiker med tro på tvilens produktive kraft. Når jeg sier det, betyr det ikke at jeg har et ukritisk blikk på han.

Interessen for Brandt har vedvart, og til høsten kommer for første gang *Stormaktenes krigsmål og det nye Europa*, den første boken Brandt skrev. Boka skulle bli utgitt i Norge i april 1940, men nådde aldri leserne på grunn av det tyske overfallet. Den kommer også i Lorenz' oversettelse på tysk under tittelen *Die Kriegsziele der Großmächte und das neue Europa*.

En rød tråd: de underpriviligerte og deres situasjon.

Samtidig som interessen for arbeiderbevegelsen og de i eksil ikke avtok, var det ikke for ingenting at festskriftet til ham fikk tittelen *Utenfor det etablerte*. Gradvis utvidet Lorenz sin vitenskapelige interesse til også å omfatte minoriteter. Han

Lorentz på kontoret i Niels Henrik Abels hus på Blindern. (foto: privat)

publiserte *Samefolket i historien* i 1991, og som ny professor ved Universitetet i Oslo var han en av de første til å initiere forskning på jødenes historie – i Norge og resten av Europa – som fagfelt.

– Jødenes og antisemittismens historie ble, tror jeg, mottatt med en viss forundring. Det ble sett som et eksotisk emne og noen spurte til og med om jeg egentlig var jøde. I ettertid har vi fått et tosifret antall fremragende hovedoppgaver og masteroppgaver, flere doktoravhandlinger – og det ikke bare i Oslo og ikke bare av historikere.

De som har hatt Lorenz som veileder vil huske en interessert og engasjert veileder. Kommentarene til hvert eneste kapittelutkast var kunnskapsrike og detaljerte. Han framholder hvordan veiledningssamtalene med studentene også har vært en læringsprosess for ham selv, noe som syntes for en hovedfagsstudent og motiverte til videre arbeid. Og ikke minst hvordan han savner dette nå da han er blitt pensjonist. Samtidig trekker han fram hvordan arbeidet særlig med jødisk historie har endret ham:

– Jeg har lært i denne tiden uhyre mye. Riktignok visste jeg en god del om jødenes bidrag for Tysklands kulturelle, politiske, økonomiske, intellektuelle og vitenskapelige utvikling, men gjennom mitt arbeid – og det kommer til å nedfelle seg i min neste bok – har jeg fordypet hva det innebærer når det hevdes at jødene er Europas «kitt».

Han beretter videre at engasjementet for jødenes historie i Europa fulgte naturlig av interessen for den politiske

Lorenz med studenter. Bildet er fra Rådhuset i forbindelse med den offisielle åpningen av HL-senteret i 2006. (Foto: Olaf Sunde Christensen/UiO)

venstresiden og de som måtte emigrere fra Tyskland – grupper som motsatte seg nazismen og som endte opp med å bli bevegelsens ofre. I Tyskland var jødene allesteds nærværende nettopp fordi de var fraværende. Introduksjonen av jødenes historie ved Universitet i Oslo var således virkeliggjøring av en gammel interesse.

Pax ble forlaget for den kronologiske oversikten over Veien til Holocaust. Senere skulle han bli medredaktør og bidragsyter til den omfangsrike *Jødehat. Antisemittismens historie fra antikken til i dag*, som kom i 2005 og deretter i to nye opplag. Boken ble senere oversatt til svensk og portugisisk. Begge bøkene var sentrale i begrunnelsen da han ble tildelt Sverre Steen-prisen i 2015.

Lorenz var også aktiv i Senter for studier av Holocaust og livssyns-minoriteters tidlige fase. Han satt i styret som representant for Det Mosaiske Trossamfunn og i publikasjonskomiteen, og sørget blant annet for at senteret utga hefter om blant annet jødiskrelaterte temaer. Flere av dem forfattet han selv og sammen med andre. Nylig publiserte det samme senteret en undersøkelse som viste at omfanget av antisemittisme har gått noe ned i Norge, og Lorenz håper at hans innsats har bidratt til en forståelse om at Holocaust ikke var en marginal hendelse i Europas historie. Samtidig er han bekymret over at grensene for det akseptable flyttes i motsatt retning, og nevner blant annet at det at falsumet *Sion Vises Protokoller* fortsatt blir anvendt som «argument» som et skremmende eksempel på jødehatets fortsatte eksistens.

Opplyseren

I tillegg viser den politiske utviklingen i Europa i dag at minoriteter fortsatt står svakt. Økende høyrenasjonalisme, høyrepopulisme, fremmedfiendtlighet og minskende tillit til demokratiske institusjoner, med Ungarn og Polen som to eksempler, er en skremmende utvikling, mener Lorenz. Han viser til at da han var med på å utgi Høyrepopulisme i Vest-Europa i 2009, skrev Bernt Hagtvet at den burde være pensum for «alle utenrikskorrespondenter, alle stortingsrepresentanter med deres entourage av rådgivere og sekretærer». I dag finnes politiske holdninger til minoriteter over hele Europa som hadde vært utenkelig for noen få tiår siden, og oppfordringen fra Hagtvet har ikke blitt mindre aktuell.

I bunn og grunn er også opplysningsvirksomhet en drivkraft for Einhart Lorenz. Komiteen som tildelte ham Sverre Steen-prisen i 2015 framhevet da at han hadde utmerket seg med «forskning og formidling som kaster lys over viktige sider ved norsk og internasjonal historie, samtidig som begge bidrar til en nødvendig samfunnsdebatt».

Og Lorenz vil fortsette å bidra: Etter å ha publisert mye om jødehat og konsekvensene av det, arbeider han nå med en bok om jødenes historie i Europa fra renessansen til begynnelsen av andre verdenskrig. For denne gruppens historie er ikke bare en historie om å være offer.

– Med andre ord: Jødenes historie, deres bidrag til kontinentets utvikling og storsamfunnenes reaksjoner på det, er et sentralt tema i europeisk historie. Denne historien er mer enn forfølgelsens, diskrimineringens og antisemittismens historie. Betrakter man Polen, England, Nederland, Frankrike, Østerrike, Ungarn og mange andre land, ser vi hvilken skaperkraft jødene utgjorde og hvilke tap Europa led på grunn av nazistenes og deres medhjelpernes herjinger.

På kontinentet har de en enorm kompetanse på dette feltet, framhever Lorenz. Det finnes en rekke forskningsinstitusjoner, spesialbiblioteker og tidsskrifter. Han understreker at et universitet som tar sikte på høy internasjonal plassering, bør ha kompetanse på jødenes historie, Holocaust og rasismens historie.

Norge-Tyskland

Norge har alltid forblitt det faste bostedet, men i løpet av karrieren har det blitt flere arbeids- og forskningsopphold i Tyskland. For sitt «særlig fortjenestefulle innsats for norsk-tysk og tysk-norske forbindelser» fikk han derfor Willy Brandt-prisen i 2003. En faktor her var at han i 1998 fikk det første Heinrich Steffens-professoratet ved Nordeuropa-instituttet ved Humboldt-universitetet i Berlin. Dets formål er å fremme vitenskapelig samarbeid mellom Norge og Tyskland innen humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag, og Lorenz anså seg som en ambassadør for norsk forskning:

– Ett av de første skrittene til det var å etablere ukentlige «Henrik-Steffens-gjesteforelesninger» hvor jeg inviterte norske forskere. Jeg kan bare på sterkeste oppfordre norske historikere til å søke stillingen i Berlin! Studentene var stort sett bedre forberedt enn norske studenter på mellomfags- og senere bachelornivå. Personlig fikk jeg mye input gjennom kontakt med tyske kolleger og å høre på deres undervisning.

Lorenz blir oppnevnt som medlem av den tyske Bundeskanzler-Willy-Brandt-Siftungs første internasjonale råd i 2008. Den som overrekker diplomet er Forbundsdagens visepresident Wolfgang Thierse. (foto: privat)

Den nære faglige kontakten med Tyskland har også fått ham til å reflektere over de to landenes forskjeller når det gjelder historiefaget, universitetssystemet og studentene. Og han trekker særlig fram studentenes kunnskap, både når det gjelder forberedelse til forelesninger og seminarer, men også det de sitter igjen med etter historiestudiene. Han tror de har en bredde med hensyn til ulike historiske perioder som han savner hos norske studenter.

Men han anser seg på ingen måte som en tysk historiker med bosted i Norge. Snarere er han en berliner som kom til Norge som student, som har publisert mye om norske forhold og som hadde bodd i landet i tretti år før han fikk jobb ved Universitetet i Oslo. Men i dagens debatt om hvor mange utenlandske forskere norsk akademia og historiefaget tåler, er han klar:

– Avgjørende må være at de er valgt etter kvalitetskriterier. Impulser utenfra, vitamin-innsprøytinger, blikk fra utsiden er uten tvil verdifulle. Samtidig mener jeg imidlertid også at det må utvikles en norsk fagterminologi og at enkelte fag har et spesielt ansvar for det norske samfunnet. Jeg er sikker på at kolleger med utenlandsk bakgrunn kommer til å utføre et utmerket arbeid.

Colletts «Krykkier»

Arthur Tennøe,
Seksjonsleder, Nasjonalbiblioteket

«Dyrelivet indenfor landets grænser er i de senere aar i det hele blit fattigere for hver dag, som er gaat» skriver zoologen Robert Collett (1842-1913) nedslående i sitt illustrerte bidrag om virveldyr i jubileumsverket *Norge 1814-1914*. Han registrerer en sterk «avtagen av individenes antall». Vitenskapsmannen Collett reiste rundt århundreskiftet omkring i landet med kamera og brukte fotografiet som dokumentasjonsredskap. I tre bevarte protokoller fra årene 1892-1907 har han notert informasjon om opptakene i form av nummer på eksponering, dato, sted, lysforhold, eksponeringstid og motiv. I en av disse, *Expositioner 1895-1901*, ser vi for eksempel at han 22. juli 1898 har tatt et bilde: «15. Stappen, Gjæsvær. Kl. 12. Sol. Krikkje. Klippe. Mom.» Det siste indikerer kort eksponeringstid, «momentlukker».

45 krykkjer kan vi telle i dette gruppbildet fra en fuglekoloni ved Nordkapp. Bildet av fuglenes hekkeplass i en loddrett fjellhylle publiserte han i flere sammenhenger. I 1907 ga han ut boken Dyreliv i det nordlige Norge basert på en tidligere publisert tekst. I den illustrerte versjonen med fine «Heliogravurer efter forfatterens photographier» ble bildet valgt som tittelbilde, plassert ved tittelbladet. Her er fortsatt forskerens latinske artsnavn med: «Krykier tretaaet maage (Rissa tridactyla) Stappen ved Nordcap». Til slutt ble det utgitt i et rent bildeverk, en portfoliomappe i stort format med tittelen *Norske Motiver, i fotografier etter naturen*. Her gjengitt etter 2. opplag fra 1911.

Ornitologi var et sentralt utgangspunkt for 1800-tallets visuelle kultur på grunn av Thomas Bewicks epokegjørende *History of British birds* (1797-1804) med sine bilder i trestikkteknikk; xylografi. 100 år etter kan Colletts fuglefotografier fungere både som dokumentasjon, forskningsformidling, som nasjonsbyggende og som rent estetiske verk. Utsnittet av bergflatenes gråtoner i geometriske former, med krykkjene som høylyspunkter i en flate, peker også frem mot det 20. århundres

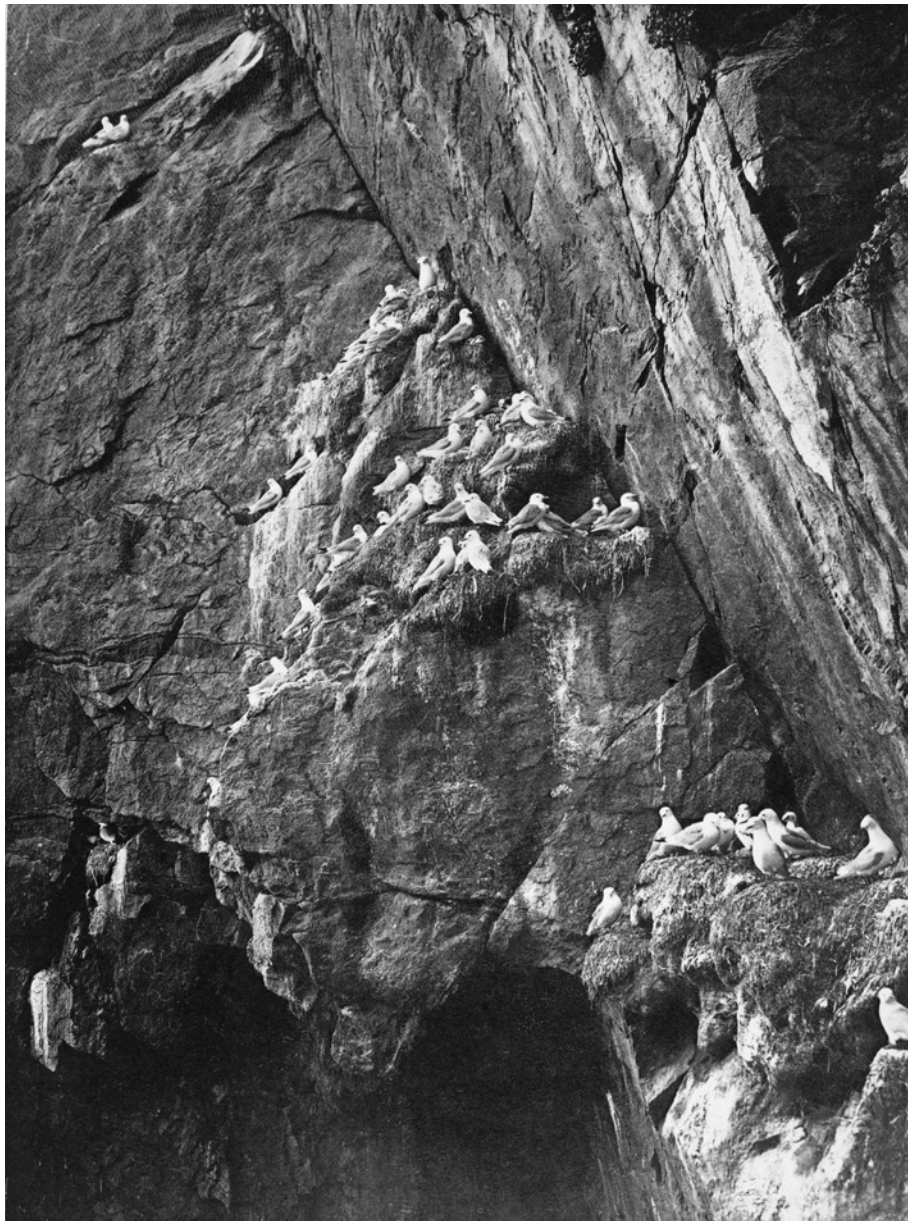

Krykkier ved Nordcap. Norske Motiver. Robert Collett. Phototypi. 1911. Nasjonalbiblioteket.

Arbeidsutvalg

Leder: Marthe Hommerstad, tlf. 934 41 843,
e-post: leder@hifo.no

Nestleder: Ruth Hemstad, tlf. 934 37 312,
e-post: ruth.hemstad@nb.no

Styremedlem: Synne Correll, tlf. 905 18 034,
e-post: synne.corell@gmail.com

Redaktør i medlemsbladet *Historikeren*: Amund Pedersen,
e-post: historikeren@hifo.no

Øvrige styremedlemmer

Kasserer: Thomas Hagen, tlf. 469 20 446,
e-post: th@stiftelsen-arkivet.no

Karsten Korbøl (skolekontakt), tlf. 953 09 011,
e-post: karsten.korbol@fritt-ord.no

Erik Opsahl, tlf. 735 96 125,
e-post: erik.opsahl@ntnu.no

Knut Kjeldstadli, tlf. 22 85 82 38,
e-post: knut.kjeldstadli@iakh.uio.no

Varamedlemmer

Lena Ingilæ Landsem,
e-post: lena.i.landsem@uit.no

Andreas Bagås Lien,
e-post: Andreas.Bagas.Lien@bjertnes.vgs.no

Hallvard Notaker,
e-post: hallvard.notaker@iakh.uio.no

Per Kristian Sebak,
e-post: per.sebak@sjofartsmuseum.no

HIFO-sekretariatet

Nora Birkeland, tlf. 924 95 152,
e-post: post@hifo.no

Lokallagsrepresentanter

Agder: Gunhild Aaby,
e-post: g.aaby@vestagdermuseet.no

Bergen: Peter Hatlebakk,
e-post: peterhatlebakk@gmail.com

Bodø: Wilhelm Jørn Karlsen,
e-post: wilhelm.j.karlsen@nord.no

Nordvestlandet: Madeleine Zetterlund Stenhammer,
e-post: madeleine.zetterlund.stenhammer@hivolda.no

Rogaland: Beate Aasen Bøe,
e-post: bat.aa.boe@gmail.com

Sogn og Fjordane: Anders Timberlid,
e-post: anders.timberlid@hisf.no

Tromsø: Harald Dag Jølle,
e-post: jolle@npolar.no

Trøndelag: Tor Ivar Hansen,
e-post: tor.ivar.hansen@ntnu.no

Vestfold: Nina Sølversen,
e-post: ninasoelversen@gmail.com

Østlandet: Maria Flaten Gunstad,
e-post: maria.flaten.gunstad@gmail.com

Redaksjonen

Redaktør: Amund Pedersen,
epost: historikeren@hifo.no

Redaksjonsmedlemmer: Håvard Brede Aven, Vibeke Kieding Banik, Henrik Olav Mathiesen, Nora Rodin og Tiago Matos.

Innmelding, kontingent og abonnement

Innmelding skjer til foreningens e-postadresse: post@hifo.no

Kontingent 550 kr per år, for masterstudenter 300. Abonnement på Historikeren koster 300 kr per år.

Til

Den Kongelige Norske Regjerings
Marine- og Post-Departement

Herved giver jeg mig den Ære at meddele Opgave over i forrige Aar med Posten sendte Tidsskrifter.

1. Historisk Tidsskrift, der udgaar i tvangfrie Hefter, og hvoraf i 1870 er udkommet 3 Hefter samt 1 Tillægshefte. Kontingent 1 Spd om Aaret og Abonnementet bindende for et Aar.

Gjennem	Kristiania Postkontor	4	80 Ex
"	Bergen do	4	7 "
"	Brevig do	4	1 "
"	Drammen do	4	1 "
"	Dröbak do	4	1 "
"	Hamar do	4	1 "
"	Haugesund do	4	2 "
"	Holmestrand do	4	1 "
"	Hönefos do	4	2 "
"	Kongsvinger do	4	2 "
"	Langesund do	4	1 "
"	Larvig do	4	3 "
"	Levanger do	4	5 "
"	Lillehammer do	4	1 "
"	Molde do	4	3 "
"	Mofs do	4	3 "
"	Namsos do	4	45 "
"	Röros do	4	1 "
"	Sandefjord do	4	1 "

Returadresse:

Den norske historiske forening (HIFO)
Institutt for arkeologi, konservering og historie, Universitetet i Oslo
Postboks 1008 Blindern, 0315 Oslo